

Філософія права

УДК 342.7

Гладкін Віталій Васильович

аспірант

Київського університету інтелектуальної власності та права

НУ «Одеська юридична академія»

Hladkin Vitaly

Postgraduate of the

Kyiv University of Intellectual Property and Law

NU «Odesa Academy of Law»

ORCID: 0009-0004-5919-6850

ПРОБЛЕМИ З БЕЗМЕЖНОЮ СВОБОДОЮ ЛЮДИНИ **PROBLEMS WITH UNLIMITED FREEDOM OF A PERSON**

***Анотація.** Статтю присвячено розгляду проблем, пов'язаних із забезпеченням безмежної свободи в контексті сучасного суспільства. Аналізуючи різні аспекти цього питання, ми намагатимемося з'ясувати, як зберегти баланс між свободою та відповідальністю, щоб забезпечити гармонійний розвиток суспільства в умовах постійних змін та викликів. Ми також розглядаємо роль громадянських обов'язків у забезпеченні цього балансу. Громадянські обов'язки, такі як дотримання закону, сплата податків та участь у житті громади, відіграють важливу роль у забезпеченні прав та свобод всіх громадян. Через виконання цих обов'язків громадяни можуть зробити свій внесок у стабільність та гармонію суспільства.*

***Вступ.** Свобода має багато аспектів: свобода слова, свобода голосування, свобода віросповідання, і даний список можна ще довго продовжувати. У сучасних західних суспільствах всі ці свободи*

встановлювались та встановлюються через зіткнення, конфлікти та війни, які призводять до розбудови демократії, де цінність свободи є однією з найважливіших внутрішніх цінностей суспільства. Свобода слова – це фундаментальне право людини, яке гарантує їй можливість вільно висловлювати свої думки, ідеї та переконання без будь-яких цензурних обмежень з боку держави чи інших осіб. Це право є основою демократичного суспільства та сприяє розвитку плюралізму думок, вільному обміну інформацією та пошуку істини. Ця свобода є однією з основних складових демократичного суспільства, де різноманітні погляди та думки можуть бути вільно висловлені та обговорені. Західні суспільства визнають важливість свободи слова, і це право захищається законами та конституціями. Проте існують обмеження, такі як заборона на образи, виклик до насильства або поширення недостовірної інформації.

Мета. Метою дослідження є з'ясування філософсько-правового наповнення поняття «безмежність свободи» у сучасному інформаційному суспільстві; з'ясувати важливість філософського поняття «свобода», його значущість для розвитку суспільства та особистості; дослідити правові аспекти, коли існує імовірність перейти юридичну межу, за якою свобода перетворюється на безлад та анархію, коли безмежна свобода може призвести до соціального хаосу, оскільки може порушувати права та свободи інших особистостей.

Матеріали і методи. Методологічною базою слугували загальнонаукові та спеціальні методи пізнання: метод діалектики – у розкритті філософського змісту поняття «свобода»; методи аналізу і синтезу – в обґрунтуванні правового наповнення поняття «безмежність свободи»; системно-структурний метод, який дозволив встановити філософсько-правовий зміст поняття «безмежність свободи»; метод

системи правових норм; порівняльно-правовий метод; формально-юридичний метод.

Результати. У науковій статті розкрито перехід від позитивної до негативної концепції свободи, що має глибокі історичні та філософські корені, які варто розглянуто для кращого розуміння сучасного політичного ландшафту та ролі індивіда в ньому. Розглянуть проблематику, пов'язану із забезпеченням безмежної свободи в контексті сучасного суспільства. Проаналізовано різні аспекти проблеми безмежності свободи. З'ясовано, як зберегти баланс між свободою та відповідальністю, щоб забезпечити гармонійний розвиток суспільства в умовах постійних змін і викликів. Визначено роль громадянських обов'язків у забезпеченні балансу між свободою та анархією. Доведено, що громадянські обов'язки, такі як дотримання закону, сплата податків та участь у житті громади, відіграють важливу роль у забезпеченні прав і свобод усіх громадян. Підтверджено, що через виконання обов'язків громадяни можуть зробити вагомий внесок у побудову стабільного та гармонійного суспільства суспільства, дотримуючись при цьому принципів верховенства права.

Перспективи. У подальших наукових дослідженнях пропонується зосередити дослідницьку увагу на розширенні понятійно-категоріального апарату філософсько-правової концепції «безмежна свобода». Це дозволить розробити рекомендації для нормативно-правових актів, які поглиблюють визначення поняття «свобода» і «безмежна свобода».

Ключові слова: людина, громадські обов'язки, свобода, самоуправління, індивідуальна незалежність, політична свобода, права людини, громада.

Summary. This article is devoted to the consideration of the problems related to ensuring unlimited freedom in the context of modern society.

Analyzing various aspects of this issue, we will try to find out how to maintain a balance between freedom and responsibility, in order to ensure the harmonious development of society in the conditions of constant changes and challenges. We also examine the role of civic duties in ensuring this balance. Civic duties, such as obeying the law, paying taxes, and participating in public life, play an important role in guaranteeing the rights and freedoms of all citizens. By fulfilling these duties, citizens can make their contribution to the stability and harmony of society.

Introduction. Freedom has many aspects: freedom of speech, freedom of vote, freedom of religion, and the list goes on. In modern Western societies, all these freedoms were established and are established through clashes, conflicts and wars, which lead to the development of democracy, where the value of freedom is one of the most important internal values of society. Freedom of speech is a fundamental human right that guarantees him the opportunity to freely express his thoughts, ideas and beliefs without any censorious restrictions by the state or other persons. This right is the basis of a democratic society and promotes the development of pluralism of opinion, free exchange of information and search for truth. This freedom is one of the main components of a democratic society where diverse views and opinions can be freely expressed and discussed. Western societies recognize the importance of freedom of speech, and this right is protected by laws and constitutions. However, there are restrictions, such as a ban on insults, incitement to violence or spreading false information.

Purpose. The purpose of the research is to clarify the philosophical and legal content of the concept of «limitless freedom» in the modern information society; to find out the importance of the philosophical concept of «freedom», its significance for the development of society and the individual; explore the legal aspects when there is a possibility of crossing the legal line beyond which

freedom turns into disorder and anarchy, when unlimited freedom can lead to social chaos because it can violate the rights and freedoms of other individuals.

Materials and methods. The methodological basis was general scientific and special methods of cognition: the method of dialectics – in revealing the philosophical content of the concept of «freedom»; methods of analysis and synthesis – in the justification of the legal content of the concept of «limitless freedom»; the system-structural method, which made it possible to establish the philosophical and legal meaning of the concept of «infinity of freedom»; method of the system of legal norms; comparative legal method; formal legal method.

Results. The scientific article reveals the transition from a positive to a negative concept of freedom, which has deep historical and philosophical roots, which should be considered for a better understanding of the modern political landscape and the role of the individual in it. They will consider issues related to ensuring unlimited freedom in the context of modern society. Various aspects of the problem of unlimited freedom are analyzed. It has been clarified how to maintain the balance between freedom and responsibility in order to ensure the harmonious development of society in the conditions of constant changes and challenges. The role of civic duties in ensuring the balance between freedom and anarchy is defined. Civic duties such as obeying the law, paying taxes, and participating in community life have been proven to play an important role in ensuring the rights and freedoms of all citizens. It has been confirmed that through the performance of duties, citizens can make a significant contribution to the construction of a stable and harmonious society, while observing the principles of the rule of law.

Discussion. In further scientific studies, it is proposed to focus research attention on the expansion of the conceptual and categorical apparatus of the philosophical and legal concept of «unlimited freedom». This will make it possible to develop recommendations for normative legal acts that will deepen the definition of the concepts of «freedom» and «unlimited freedom».

Key words: *human, public duties, freedom, self-government, individual independence, political freedom, human rights, community.*

Постановка проблеми. Свобода слова є необхідною умовою для розвитку суспільства, і вона допомагає забезпечити відкритий діалог, розмаїття поглядів та вільний обмін ідеями. Вона сприяє розвитку науки, культури та інновацій, а також допомагає виявити та вирішити проблеми. У сучасному світі, коли технології та зв'язок об'єднують людей з різних куточків планети, питання про межі свободи стає більш актуальним і складним. Безмежна свобода може стати джерелом проблем, викликати соціальні дисбаланси та порушення. Молоде покоління в сучасних західних суспільствах дійсно стикається з дилемою, пов'язаною з різними аспектами свободи. Можна стверджувати, що в наші дні ніколи не може бути достатньо свободи як на індивідуальній, так і на суспільній основі. Отже, молодь має велику відповідальність використовувати свободу розумно, з урахуванням впливу на себе та інших. Сучасна доросла молодь насолоджується вільним життям у багатьох сферах свого життя. Мало того, що вони мають можливість впливати на політичні процеси, що відбуваються через голосування, проте, деякі молоді люди нажаль, можуть відчувати безсилля або байдужість до політики. Висловлювати вголос те, що вони відчують або думають, вільно висловлювати свої думки, ідеї та переконання. Молодь стикається з безліччю виборів: вибір професії, стилю життя, релігії, партнера тощо. З одного боку, це надає можливість самореалізації, з іншого – може викликати стрес і не зрозуміння. Вони також можуть подорожувати світом, спілкуватися через соціальні мережі з більш ніж половиною населення Землі, має право обирати свою релігійну позицію, знаходити роботу по всьому світу, а також робити індивідуальний вибір, щоб мати друзів без будь-яких обмежень, окрім індивідуального вибору. Важливо зберігати баланс між свободою вибору

та відповідальністю за наслідки. Вони створюють свій власний маленький світ, де лише невеликі обмеження впливають на результати. Ці обмеження включають особисті інтереси, таланти, сексуальну орієнтацію та вибір способу життя. У порівнянні з минулими поколіннями, це може виглядати як максимум індивідуальної свободи: навчатися і працювати у будь-якій сфері, яка цікавить; слідувати своїм пристрастям, а не сімейним зобов'язанням; обирати партнера з любові, а не через суспільний чи сімейний тиск; жити так, як вважаєш за краще. Це позитивна сторона бажання мати якнайбільше свободи. У нашому повсякденному житті важко виміряти, скільки свободи ми маємо. Однак неважко відчувати зворотний бік «занадто великої свободи». Варіантів, і можливостей, дуже багато. Так багато з чого можна вибрати, а отже, так багато пропустити. Це здається розкішною проблемою для молодого покоління, якому є з чого вибирати. І це так. Свободи так багато, що іноді вона пригнічує. Навіть при величезному розмаїтті можливостей важко визначити, що саме потрібно обрати, а це може викликати стрес, невизначеність та відчуття втрати. Безумовно, свобода важлива для розвитку суспільства та особистості, але чи існує можливість перейти межу, за якою свобода перетворюється на безлад та анархію? Безмежна свобода може призвести до анархії та соціального хаосу, оскільки вона може порушувати права та свободи інших. Водночас обмеження свободи може призвести до авторитаризму та тиранії. Тому необхідно знайти баланс між свободою та обов'язками, щоб забезпечити стабільність та гармонію в суспільстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні ліберальні ідеї, які в багатьох викликають занепокоєння щодо громадянських обов'язків, переплітаються з історичними коріннями та філософськими концепціями. Однак розуміння громадянських обов'язків у сучасному світі нерідко стикається з новими викликами та спірними поглядами. Деякі аргументи, висвітлені в останніх наукових публікаціях, обстоюють ідею

індивідуальної свободи та обмеженої влади держави, тоді як інші підкреслюють важливість активної участі громадян у суспільних справах та виконання обов'язків перед спільнотою. Для розуміння цих суперечностей логічно розглянути як історичний контекст, так і сучасні виклики, що виникають у сфері громадянського життя та державного управління. Подібно до тих, що дослідники прав людини висловлювали у відповідь на декларації про людські обов'язки, ці ідеї мають свої витоки у працях вчених періоду Просвітництва, зокрема, Т. Гоббса і його розумінні незалежності (або свободи) [1, с. 161-165]. Гоббс розглядав свободу як відсутність «зупинки в роботі, що [один] має волю, бажання або схильність до роботи» [14, с. 161]. Відповідно, свобода залежить від «мовчання закону» [12] і найкраще розуміється як «імунітет від служби...» [13]. Отже, свобода полягає у відсутності обмежень, які явно включають громадянські обов'язки. Більше ніж через півтора століття по тому, відомий своїми працями про свободу та індивідуальні права, Бенджамін Констант, який вважається одним із найважливіших мислителів лібералізму, назвав це розуміння свободи «свободою сучасників».

Метою статті є з'ясування філософсько-правового наповнення поняття «безмежність свободи» у сучасному інформаційному суспільстві; з'ясувати важливість філософського поняття «свобода», його значущість для розвитку суспільства та особистості; дослідити правові аспекти, коли існує імовірність перейти юридичну межу, за якою свобода перетворюється на безлад та анархію, коли безмежна свобода може призвести до соціального хаосу, оскільки може порушувати права і свободи інших особистостей.

Матеріали і методи. Методологічною базою є загальнонаукові та спеціальні методи пізнання: метод системи правових норм; порівняльно-правовий метод; формально-юридичний метод; метод діалектики – у розкритті філософського змісту поняття «свобода»; методи аналізу і

синтезу – в обґрунтуванні правового наповнення поняття «безмежність свободи»; системно-структурний метод, який дозволив встановити філософсько-правовий зміст поняття «безмежність свободи».

Виклад основного матеріалу. Ідея свободи в суспільстві має багатогранний та еволюційний характер, який віддзеркалює трансформацію цінностей та політичних уявлень на історичному часовому відрізку. Тоді як для стародавніх греків і римлян свобода виявлялася в активній участі в управлінні своєю республікою, сучасне розуміння свободи нерідко зводиться до відсутності втручання з боку уряду, що називається негативною свободою. Такий перехід від позитивної до негативної концепції свободи має глибокі історичні та філософські корені, які варто розглянути для кращого розуміння сучасного політичного ландшафту та ролі індивіда в ньому. Не відрізняючись від даного пізніше визначення відомим англійським філософом, істориком та політичним теоретиком Ісайї Берліна негативної свободи, Констант розумів свободу сучасників як свободу від втручання держави, яка мала бути забезпечена набором прав. Він стверджував, що давньогрецька свобода вимагала занадто великих жертв від громадян. Самоуправління передбачає регулярну відвідуваність зборів асамблеї для активної участі в політичних дебатах і процесі голосування. Але для сучасних людей політична свобода вже не є такою необхідною, як раніше. Натомість вони більше цінують свою індивідуальну незалежність. Для стародавніх, свобода все ще означала «поділ соціальної влади серед громадян однієї батьківщини». Натомість «метою новітніх є насолода безпекою в особистих задоволеннях; і вони називають це свободою гарантії, які надають державні інституції цим задоволенням» [2, с. 317]. Відповідно, «від них [сучасників] ніколи не можна вимагати жодних жертв для встановлення політичної свободи. Звідси випливає, що жодна з численних і занадто високо оцінених установ, які в давніх республіках заважали індивідуальній

свободі, вже не допустима в сучасні часи» [3]. Занурені в цю ліберальну традицію, критики декларацій про обов'язки людини, здається, автоматично розглядають обов'язки як обмеження свободи, або як надання «урядам виправдань для обмеження здійснення прав людини» [14], ніби права й обов'язки людини неминуче взаємозаперечні, а не доповнюють одне одного. З такої позиції обов'язки активного громадянства просто повинні бути відкинуті як перешкода для індивідуальної свободи.

Через півтора століття, американський та британський юрист, філософ, політолог та теоретик права, Рональд Дворкін впровадив ідею індивідуальних прав як політичних козирів. Дворкін заявляв, що право не є просто набором правил, а складною системою, яка ґрунтується на моральних принципах та політичних цінностях. Судді, на його думку, не просто застосовують існуючі закони, а інтерпретують їх з урахуванням цих принципів та цінностей. стверджував, що існує ієрархія правових принципів, де деякі принципи мають більшу вагу, ніж інші. Судді, приймаючи рішення, повинні прагнути до того, щоб їхні рішення відповідали цій ієрархії. Він стверджував, що якщо в когось є право мати або робити щось, «то це неправильно, коли уряд відмовляє йому в цьому, навіть якщо зробити це, було б в загальних інтересах» [4, с. 329]. Він був прихильником лібералізму і захищав ідеї індивідуальної свободи, рівності та справедливості, вважав, що право має відігравати важливу роль у захисті цих цінностей. Також він також був відомим критиком тоталітаризму та виступав за захист прав людини та демократії. Таким чином за його теорією, права, як правило, переважали над розглядом загального блага або загального добробуту. Насправді для Дворкіна, здається, будь-яке протипоставлення прав проти прав інших або розглядів загального блага є рівнозначним їх скасуванню [4, с. 198]. Ця ліберальна позиція, яка розглядає права як майже абсолютні, отримала значну критику від тих, хто замість цього стверджує необхідність серйозно ставитися до

обов'язків. Наприклад, відголос слів одного із найвідоміших філософів, письменників та мислителів епохи Просвітництва, Жан-Жак Руссо, який стверджує, що легітимна влада ґрунтується на згоді керованих(ця концепція мала значний вплив на розвиток демократії), що люди народжуються вільними і рівними, але псуються суспільством, наголошував на важливості емоцій та інтуїції в людському житті, можна почути в небажанні «розмови про права» професорки права в Гарвардській школі права та колишнього посла Сполучених Штатів при Святому Престолі, Мері Енн Глендон: «в її [тобто мова йде про права] мовчанні щодо відповідальності здається, вона схвалює прийняття користі від життя в демократичній соціальній державі без прийняття відповідних особистих та громадянських обов'язків» [5, с. 14]. Даний аргумент полягає в тому, що права, відокремлені від обов'язків, стимулюють перекручений вид свободи, тобто свобода як вседозволеність. Видатний давньогрецький філософ Аристотель, мав складне розуміння свободи. Він вважав, що свобода не полягає в безконтрольному волевиявленні, а в досягненні вищої мети, або телосу, через розумне використання своїх здібностей. Аристотель відкидав ідею свободи як робити те, кому що заманеться, і наголошував на гармонійному розвитку індивіда у спільноті [6, с. 35]. Він би також відкинув концепцію свободи, що переважає в сучасних ліберальних демократіях сьогодні, яка розглядає свободу просто як залишення у власній приватній сфері, яка не змушує робити щось, чого не хочеться, включаючи служіння громаді [6, с. 183]. Гоббсівський напрям лібералізму, це школа політичної думки, яка ґрунтується на філософії Томаса Гоббса, який стверджував, що люди за своєю природою егоїстичні та прагнуть до влади. У природному стані, без уряду, життя було б «брудним, жахливим і коротким». Щоб уникнути хаосу і насильства, люди погоджуються на суспільний договір з сувереном, який має абсолютну владу. Цей суверен може бути монархом, диктатором або демократичним

урядом, залежно від обставин. Головне завдання суверена – забезпечити мир і безпеку. Гоббс'янський напрям намагається розширити цю приватну сферу настільки, наскільки це можливо, «кінцевою метою є досягнення того, що Ісая Берлін, який був прихильником лібералізму, але вважав, що лібералізм повинен бути гнучким та адаптивним, щоб враховувати різноманіття людських цінностей, назвав максимальним ступенем не втручання, сумісним з мінімальними вимогами соціального життя» [7, с. 248].

Сучасні тенденції ліберального мислення часто ставлять під сумнів роль обов'язків перед громадою у контексті досягнення свободи та захисту прав людини. Деякі пропонують переглянути концепцію обов'язків як надмірне обмеження індивідуальної свободи, вважаючи їх небажаною перешкодою на шляху до необмеженої автономії. Виконання обов'язків перед громадою сприймається як небажана перешкода на шляху до необмеженої свободи або як потенційно небезпечна загроза для прав людини. Цей різновид лібералізму, як декларується в наукових коментарях до декларацій про обов'язки людини та певних документів з прав людини, відображає певну дистанцію від ідеї «обов'язків перед громадою» у політичній філософії. Однак ця позиція не є однозначною та викликає дискусії щодо сутності і значення обов'язків у сучасному суспільстві.

У деяких випадках існує однобічне трактування співвідношення прав та обов'язків. Деякі люди сприймають обов'язки лише як небажані обмеження своїх прав, які слід мінімізувати. Такий підхід є небезпечним, адже він веде до ігнорування відповідальності та руйнування соціальної структури. Важливо розуміти, що права та обов'язки нерозривно пов'язані. Права не можуть існувати без відповідальності. Свобода слова, наприклад, гарантує право людині висловлювати свої думки, але одночасно накладає на неї обов'язок робити це з повагою до інших. Відмова від виконання

своїх обов'язків веде до порушення прав інших людей. Це може призвести до хаосу, несправедливості та конфліктів.

Отже, прагнучи до розширення своїх прав, не слід забувати про власні обов'язки. Лише збалансований підхід, який ґрунтується на взаємній повазі та відповідальності, може гарантувати справедливе та процвітаюче суспільство. Розуміння взаємозв'язку між правами і обов'язками є ключовим для побудови гармонійного суспільства. Лише усвідомивши свою відповідальність, ми можемо по-справжньому цінувати свої права.

Досліджувана проблема взаємозв'язку прав і обов'язків полягає не в зусиллях забезпечити права; вона полягає, скоріше, в однобічному розумінні відношення між правами та обов'язками, згідно з яким обов'язки є лише небажаними обмеженнями наших прав і тому повинні бути зведені до мінімуму. Це незбалансоване бачення насправді має негативні наслідки. По-перше, звертаючи увагу лише на те, що ми як громадяни отримуємо від держави (у формі прав), тобто на те, що громада повинна зробити для нас, ми залишаємося з пасивним і відокремленим розумінням громадянства: пасивним, тому що громадяни схильні сприймати суть свого громадянства просто як володіння правами [8, с. 288] і відокремленим, тому що таке однобічне розуміння громадянства призводить до образу самотнього носія прав проти всіх інших. Зосереджуючись надто на індивідуальних правах і будучи підозрілими до будь-яких обов'язків перед державою, ми починаємо думати про себе як про відокремлених від громади, яка своєю чергою все більше здається загрозою нашими правами, а не як необхідною умовою для розвитку нашої особистості. Поновлений акцент на обов'язках має на меті виправити це розуміння пасивного і відокремленого громадянства і бажає доповнити (а не замінити) образ громадянина як власника певних прав поглядом на громадянство як на здійснення громадянських обов'язків. Коли права та обов'язки більш збалансовані,

ідея прав як козирів також буде скоригована. Права не завжди (і не повинні) мати перевагу над будь-якими вимогами, які держава ставить до нас.

Другим небажаним наслідком незбалансованого розуміння відношення між правами та обов'язками є те, що зменшений інтерес до наших громадянських обов'язків насправді загрожує надійному захисту та реалізації наших прав. Питання про співвідношення прав та обов'язків людини є одним з найважливіших у суспільній філософії. З одного боку, права гарантують людям свободу та можливості для розвитку. З іншого боку, обов'язки забезпечують порядок, згуртованість та функціонування суспільства. Існує тісний зв'язок між правами та обов'язками так здатність людини реалізовувати свої права часто залежить від її готовності виконувати певні обов'язки перед суспільством. Наприклад, право на освіту гарантує доступ до знань, але одночасно накладає на людину обов'язок навчатися та здобувати знання. Право на працю дає можливість людині само реалізуватися та заробляти на життя, але водночас потребує від неї сумлінно виконувати свої трудові обов'язки. Невиконання людиною своїх обов'язків може призвести до порушення прав інших людей. Важливо розуміти, що права та обов'язки не є протилежними поняттями, а доповнюють одне одного. Лише збалансований підхід, який ґрунтується на взаємній повазі та відповідальності, може гарантувати справедливе та процвітаюче суспільство.

Забезпечення прав і свобод людини неможливе без виконання нею своїх обов'язків перед суспільством. Лише усвідомивши відповідальність, людина може по-справжньому цінувати та використовувати свої права. Не важко уявити, як їх виконання сприяє безпеці наших прав, наприклад, громадянський обов'язок дотримуватися закону та обов'язок сплачувати податки (а отже, сприяти підтримці спільної системи соціального добробуту).

Проте дотримання громадянських обов'язків не завжди є простою або безперечною справою. Часто виникають складнощі, пов'язані з розумінням обов'язків, їхнім призначенням та відповідальністю, що впливає з їх виконання. Також деякі інші громадянські обов'язки сприяють захисту наших прав, наприклад, обов'язки громадянської участі. Загалом громадянська участь має на увазі ті дії, які виконують громадяни, які мають на меті сприяти розв'язання питань, які не є лише приватними питаннями, але скоріше стосуються всіх членів громади. Отже, громадянська участь – це участь, якоюсь мірою, у громадських справах. Тут можна згадати про різноманітні обов'язки, такі як обов'язки політичної участі, бути в курсі поточних подій та висвітлювати очевидні несправедливості (написавши своїм представникам, почавши або підтримуючи петицію, організувавши або обравши участь у протесті). Ці обов'язки сприяють захисту наших прав таким чином: захист та виконання прав залежать від верховенства права, хорошого законодавства і демократичних установ. Згадані обов'язки, які входять до розділу «громадянська участь», допомагають підтримувати деякі ключові елементи.

У сучасному світі розмір і значення громадянської свободи набуває все більшого інтересу та уваги. Здатність кожного індивіда вільно вибирати свій спосіб життя, висловлювати свої погляди та брати участь у прийнятті важливих рішень для суспільства, є необхідним елементом функціонування демократичного суспільства. Однак разом із розширенням прав та можливостей громадянство нерідко стикається з викликами, які виникають з великої свободи вибору і дій. Наприклад, більша участь громадян у демократичному процесі (на муніципальному, національному або регіональному рівні), крім того, допомогла б покращити законодавство, оскільки політики стали б більш обізнаними щодо потреб громадськості, боротьба з корупцією та інше. Цей великий обсяг свободи

також може викликати складнощі у самому процесі прийняття рішень і визначенні пріоритетів для суспільства в цілому.

Звідси випливає, що навіть якщо хтось вважає права більш пріоритетними або важливішими за обов'язки, він все одно повинен ставити акцент на останніх. У нашому щоденному житті, часто складно оцінити рівень своєї свободи. Однак нескладно відчувати наслідки «занадто великої свободи». Занадто багато можливостей і варіантів, які стоять перед нами, може призвести до того, що ми починаємо відчувати себе загубленими або пригніченими. Для молодого покоління, яке зростає в середовищі безлічі можливостей, це стає особливою проблемою. Здається, що свобода відкриває безмежні горизонти, але вона також може перетворитися на невидиму тканину, що обмежує наші можливості і вибори. Ухиляючись від своїх обов'язків, вважаючи їх лише обмеженнями прав та безмежної свободи, людина фактично ставить під загрозу саме ці права та ту саму свободу, які їй так дорогі. Замість того, щоб вважати акцент на наших обов'язках перед громадою загрозою нашим правам, ми навпаки повинні розглядати його як внесок у захист цих самих прав: «Якщо ми не поставимо свої обов'язки перед правами, то повинні очікувати, що самі наші права будуть підірвані» [7, с. 250].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Ми виявили, що встановлений акцент на обов'язках є необхідним для стимулювання іншого, більш активного розуміння громадянства та збереження наших прав. Права і свободи людини не є абсолютними та безмежними, свобода однієї особи не може порушувати свободу іншої. Кожна людина має нести відповідальність за свої дії й поважати права інших. Цінувати свободу, в якій ми народилися, і просто зробити кілька важливих рішень, піти одним шляхом і подивитися, куди він нас приведе. Ми можемо зазнати невдачі, ми можемо піти хибним шляхом. Але одна хороша річ полягає все ж в тому, що, оскільки у нас є всі свободи, про які ми могли б подумати, ми

завжди можемо почати все спочатку і розпочати щось нове. Тому що це одна сторона свободи – вона дає шанс почати все спочатку. Це дозволяє нам переосмислити наші цілі, змінити напрямок і відкрити нові можливості, навіть якщо ми зіткнемося з перешкодами на шляху.

У подальших наукових дослідженнях пропонується зосередити дослідницьку увагу на розширенні понятійно-категоріального апарату філософсько-правової концепції «безмежна свобода».

Література

1. Hobbes T. Leviathan Hobbes's Leviathan: reprinted from the edition of 1651: Hobbes, Thomas, 1588–1679: Free Download, Borrow, and Streaming: Internet Archive.
2. Constant B. The Liberty of Ancients Compared with that of Moderns. 2020.
3. John H. Knox. Horizontal Human Rights Law, 2017.
4. Ronald M. Dworkin. Taking Rights Seriously. Belknap Press of Harvard University, 2021.
5. Glendon M.A. Rights Talk: The Impoverishment of Political Discourse. New York: The Free Press, 2021.
6. Арістотель. Політика. Пер. з давньогр. О. Кислюк. 5-ге вид. Київ: Наукова думка, 2020. 450 с.
7. Skinner Q. The Paradoxes of Political Liberty. Cambridge University Press, 2019.
8. Kymlicka W. Contemporary Political Philosophy. Clarendon Press, 2022.
9. Полянський А.Г. Тлумачення процесуальних гарантій правосуддя в національному законодавстві України та міжнародних документах. *Пріоритетні напрями розвитку сучасної юридичної науки: матеріали*

Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 20–21 вересня 2019 р.). Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2019. С. 64-67.

10. Корнієнко-Зенкова Н. Пізнавальне правовідношення і поняття права знати свої права та обов'язки. *Актуальні проблеми вдосконалення законодавства та правозастосування: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Запоріжжя, 26–27 жовт. 2018 р.). Запоріжжя: ЗМГО «Істина», 2018. С. 19-21.

11. Черновол О.П. Конституційний обов'язок – основоположний елемент громадянського суспільства. *Публічний простір як об'єкт правового регулювання: зб. матер. Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Київ, 30 верес. 2016 р.). Акад. адвокатури України. Київ, 2016. С. 160-162.

12. Goncharova Y. International Legal Endorsement of Gender Equality Principle and its Contribution to the Democratic Society Development. *Visegrad journal on human rights*. 2019. № 2. Bratislava (Slovak Republic). P. 29-35.

13. Швець О.В. Почуття відповідальності у діяльності людини: філософсько-правовий вимір: дис. на здобуття наук. ст. канд. юрид. наук. Львів: ЛьвДУВС, 2014. 199 с.

14. Bondarenko Y. Legal precedent as a source of law in European countries. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2021. № 1. С. 6-12.

15. Цицик О.І. Громада в умовах транзитивного суспільства: філософсько-правова рефлексія: дис. на здобуття наук. ст. д-ра філос. Львів: ЛьвДУВС, 2021. 227 с.

References

1. Hobbes, T. Leviathan Hobbes's Leviathan: reprinted from the edition of 1651: Hobbes, Thomas, 1588-1679: Free Download, Borrow, and Streaming: Internet Archive.

2. Constant, B. (2020). The Liberty of Ancients Compared with that of Moderns.
3. John, H. (2017). Knox. Horizontal Human Rights Law.
4. Ronald, M. (2021). Dworkin. Taking Rights Seriously. Belknap Press of Harvard University.
5. Glendon, M.A. (2021). Rights Talk: The Impoverishment of Political Discourse. New York: The Free Press.
6. Aristotel (2020). Polityka [Policy]. Per. z davnohr. O. Kysliuk. 5-he vyd. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
7. Skinner, Q. (2019). The Paradoxes of Political Liberty. Cambridge University Press.
8. Kymlicka, W. (2022). Contemporary Political Philosophy. Clarendon Press.
9. Polianskyi, A.H. (2019). Tlumachennia protsesualnykh harantii pravosuddia v natsionalnomu zakonodavstvi Ukrainy ta mizhnarodnykh dokumentakh [Interpretation of procedural guarantees of justice in the national legislation of Ukraine and international documents.]. *Priorytetni napriamy rozvytku suchasnoi yurydychnoi nauky: materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf.* (pp. 64-67). Kharkiv: HO «Asotsiatsiia aspirantiv-yurystiv» [in Ukrainian].
10. Korniienko-Zienkova, N. (2018). Piznavalne pravovidnoshennia i poniattia prava znaty svoi prava ta oboviazky [Cognitive legal relationship and the concept of the right to know one's rights and obligations]. *Aktualni problemy vdoskonalennia zakonodavstva ta pravozastosuvannia: materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf.* (pp. 19-21). Zaporizhzhia: ZMHO «Istyna» [in Ukrainian].
11. Chernovol, O.P. (2016). Konstytutsiinyi oboviazok – osnovopolozhnyi element hromadianskoho suspilstva [Constitutional duty is a fundamental element of civil society]. *Publichnyi prostir yak obiekt pravovoho rehuliuvannia: zb. mater. Mizhnar. nauk.-prakt. konf.* (pp. 160-162). Akad. advokatury Ukrainy. Kyiv [in Ukrainian].

12. Goncharova, Y. (2019). International Legal Endorsement of Gender Equality Principle and its Contribution to the Democratic Society Development / Y. Goncharova. *Visegrad journal on human rights*. № 2. Bratislava (Slovak Republic). P. 29-35.

13. Shvets, O.V. (2014). Pochuttia vidpovidalnosti u diialnosti liudyny: filosofsko-pravovyi vymir [Sense of responsibility in human activity: philosophical and legal dimension]: dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. yuryd. nauk. Lviv: LvDUVS [in Ukrainian].

14. Bondarenko, Y. (2021). Legal precedent as a source of law in European countries. *Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy*. № 1. P. 6-12.

15. Tsytsyk, O.I. (2021). Hromada v umovakh tranzytyvnoho suspilstva: filosofsko-pravova refleksiiia [Community in the conditions of transitive society: philosophical and legal reflection]: dys. na zdobuttia nauk. stupenia d-ra filos. Lviv: LvDUVS [in Ukrainian].